

З початком 90-х років ХХ ст. проглядається прагнення до об'єднання організаційних й інтелектуальних можливостей фахівців-психологів та юристів, що виявилось в ґрунтовних наукових розробках з актуальних питань ОРД: організаційно-психологічна структура ОРД, встановлення та розвиток довірчих відносин з особами, психологічні засади виконання спеціальних завдань з розкриття діяльності організованих злочинних формувань, психологія проведення окремих оперативно-розшукових заходів, психологічні особливості процесу попередження і викриття злочинів тощо. Неоціненне значення за цих часів відіграли концептуальні роботи Я. Ю. Кондратьєва, насамперед, його монографія "Психологічне забезпечення діяльності оперативних підрозділів МВС України".

За сучасних умов спостерігається тенденція до розширення горизонту психологічних досліджень та сфер практичного застосування їх результатів у практичній юриспруденції. Сучасні наукові розвідки свідчать про вихід інтегративного процесу психології і ОРД в Україні на новий етап розвитку. Це демонструє й поява 6-го тому Міжнародної поліцейської енциклопедії, який присвячений ОРД поліції (міліції) та її психологічному забезпеченню. Крім того, на даному етапі більш помітною стає тенденція, за якої розробку (й подальше обґрунтування) окремих прикладних засад психологічного супроводження ОРД досить часто ініціюють вже не вчені-юристи, а науковці-психологи.

Таким чином, зародження самостійного наукового знання не є простим механічним інструментом використання результатів психології в ОРД. Керуючись власним методологічним інструментарієм, комплексна юридична психологія, продовжує укорінювати окремі свої галузі під дією принципу інтеграції системи юридичних та психологічних знань.

Охріменко С.С.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення діяльності ОВС ННПФЕКП НАВС

ПРИЗНАЧЕННЯ СЛІДЧИМИ СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Однією з найбільш актуальних проблем, що вимагає більш ретельного вивчення, є психологія злочинної поведінки. З огляду на це

останнім часом спостерігається стійкий інтерес до психологічних аспектів розслідування кримінальних правопорушень. Практика засвідчує, що зрозуміти будь-яку поведінку, у тому числі злочину, неможливо без справжнього знання психології особистості, психологічних механізмів і мотивів, соціально-психологічних явищ й процесів. Варто також враховувати і те, що знання психологічних закономірностей, застосування в процесі правозастосовної діяльності певних психологічних методів, використання спеціальних психологічних знань полегшує роботу фахівців правоохоронних органів, допомагає їм вірно сприймати об'єктивну дійсність, правильно оцінювати її і використовувати результати пізнання в кримінальному процесі.

Акцентуючи увагу на значенні психології при вирішенні юридичних завдань, М.В. Костицький під спеціальними психологічними знаннями, вважає професійні знання психологічної науки, її основних галузей, вміння застосовувати спеціальні тестові та інші методики, набуті при здобутті психологічних спеціальностей, під час навчання в аспірантурі, практичної діяльності (як психолога) особою, яка залучається до кримінального процесу як експерт, консультант, спеціаліст.

Слід підкреслити, що однією з форм використання спеціальних психологічних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень виступає призначення слідчим судово-психологічної експертизи. Як зазначає В.О. Коновалова, даний вид експертиз призначається в тих випадках, коли для вирішення певних питань необхідні спеціальні знання в області психології. Слідчий повинен пам'ятати, що за допомогою судово-психологічної експертизи можна отримати данні, які дозволять зрозуміти та правильно оцінити особливості психічної діяльності та проявів людини, які мають значення для отримання висновків юридичного змісту.

Загальна ж картина демонструє, що значна частина слідчих не має досвіду призначення судово-психологічних експертиз є негативним моментом. Слідчі, на нашу думку, не зовсім розуміють сутність судово-психологічної експертизи, її можливості та компетенцію, часто плутаючи її з судово-психіатричною експертизою. Це доволі значний показник, адже досвід має велике значення поряд з професійно значущими якостями і властивостями та сприяє більш швидкому, якісному, повному й ефективному здійсненню розслідування кримінальних правопорушень.

Отже, типовий слідчий ОВС сьогодні – це фахівець, що знаходиться на етапі адаптації щодо свого професійного становлення. Окрім того, більшість з них – випускники відомчих навчальних закладів системи МВС України у віці приблизно 30-ти років (58,8%), тобто належать за загальноприйнятою віковою періодизацією до віку, який сам

по собі є психологічно напруженим та емоційно насиченим етапом соціалізації, що аж ніяк не сприяє прискореному формуванню професійної майстерності.

Зауважимо, що непоодинокими є випадки, коли молоді фахівці змушені самостійно оволодівати професією слідчого, оскільки досвідчені фахівці занадто завантажені роботою, не мають бажання вчити менш досвідчених, що у підсумку разом з об'єктивними чинниками (наприклад, чіткими строками кримінального провадження) призводять до певних прорахунків щодо обсягу та повноти формулювання питань перед експертним дослідженням. Спостерігається також значна плинність слідчих кадрів, що, на наш погляд, не сприяє більш якісному напрацюванню професійно значущих знань та умінь у межах практики призначення судово-психологічних експертиз. Натомість професіографічні показники фахівця сприятимуть у визначенні необхідності призначення судово-психологічної експертизи в кожному конкретному випадку досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Таким чином, необхідність призначення відповідної судово-психологічної експертизи в кожному конкретному випадку досудового розслідування кримінальних правопорушень зумовлює необхідність вміння слідчого розумітися в психологічних особливостях конкретних осіб, вмінні тлумачити їх поведінкові прояви. Використання судово-психологічної експертизи як однієї з форм використання спеціальних психологічних знань на всіх етапах розслідування кримінального правопорушення необхідно для правильної його кваліфікації, висунення та перевірки обґрунтованих слідчих версій, підвищення ефективності тактики проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також встановлення конкретних причин та умов, що сприяють вчиненню злочину, й індивідуалізації покарання.

Подкопась Є.С.,

ад'юнкт кафедри юридичної психології НАВС

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ У КЕРІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Специфічність поставлених перед підрозділами досудового розслідування завдань, процес реформування та збільшення навантаження на керівників підрозділів досудового розслідування визначають науковий інтерес до даної категорії керівників.